

Jo Frost, 37, är en engelsk barnskötare som blivit känd genom sin medverkan i tv-programmet Supernanny.

Åter till skamvrån

Det har hänt på bara några år. Gamla idéer om barnuppfostran har kommit tillbaka och över hela västvärlden talar politiker och debattörer om att barnen fått för mycket frihet. Förre premiärministern *Tony Blair*, president *Nicolas Sarkozy* och utbildningsminister *Jan Björklund* är alla eniga om att det är dags att de vuxna tar tillbaka makten. Från barnen.

TEXT: Erik Sandberg FOTO: Channel Four/TV4

"I DON'T WANNA STAND in the corner", snyftar Alaia med ansiktet i väggen. Hon ska stå där i fyra minuter eftersom hon är fyra år gammal. Hon har släpats i armen för att stå där hon står. Och varför? Jo, för att hon inte har lytt pappans uppmaning om att sova middag. Alaia skriker i sin förtvivlan så det skär genom tv-rutan, medan äggklockan håller koll på timeout-tiden. Pappan står i andra änden av rummet och tittar på, tillsammans med supernannyn Jo Frost.

Tv-programmet Supernanny har sänts i över femtio länder och fått ett oräkneligt antal efterföljare, nannyjourer och nannyakuter på olika språk. Första säsongen spelades in 2004. Det var ett märkligt år. Det var då som den nyauktoritära vägen bröt igenom vallarna på riktigt. Svenska Dagbladet hade långa artikelsерier och TV4 drog igång en rad program med anledning av boken *Curlingföräldrar* som toppade försäljningslistorna. Bokens författare, dansken Bent Hougaard, deklarerade att barn behöver straffas. Barn behöver lära sig känna skam. "Skammen är en del av det tunna kulturlagret som utgör civilisationen", förklarade han i en intervju i Helsingborgs dagblad. Kvällstidningarna hade krigsrubriker om att barnen tagit makten och i SVT:s debattprogram klagade den blivande skolministern att han inte såg att den lärare gjort fel, som

hamnat i slagsmål med en elev och slagit eleven med knytnäven i ansiktet. Ingen höjde på ögonbrynen över Jan Björklunds försvaret av en gärningsman, som snart skulle få villkorlig dom och dagsböter för misshandel av ett barn. Alla var rörande överens om att vuxensamhället måste kavla upp ärmarna. Sluta vara kompis med barnen. Återupprätta vuxenauktoriteten. Ja, och så var det, det där nya tv-programmet.

Supernannyn kliver in i barnfamiljer och lär föräldrarna att systematiskt använda belöningar och bestraffningar för att ändra barnens beteenden. Barn som inte lyder tvingas stå i skamvrån, sitta på busmattan, på "the naughty chair", i trappen eller i timeout-rummet. "Rule number one", säger supernannyn och spanner blicken i barnen – "do as you are told!"

En som känner avsky inför programmet är den världsberömda barnpsykologen och författaren Penelope Leach.

– Problemet med timeout är att det används när barnen mest av allt behöver timein. Om ett litet barn är helt utom kontroll, förklarar Leach, så behöver det barnet låna din självkontroll. Det behöver hållas om, återföras till stabilitet. INTE tvingas till isolering. Själva idén att du kan be en

treåring sitta och tänka över vad hon gjort för fel motsäger allt vi vet om barns utveckling, det är nonsens och grymt nonsens dessutom.

Men att serien kritiserats av barnläkare och psykologer har inte hindrat politiker att ta fasta på seriens popularitet. För två år sedan lanserade dåvarande premiärministern Tony Blair en satsning på statliga supernannies som skulle hjälpa brittiska familjer att få plit på barnen. "Lite morot och piska är vad våra lokalsamhällen behöver" förklarade Blair i en intervju i The Sun. Men han var inte först. I slutet av 2005, när första säsongen av Supernanny visades i Sverige, lade svenska kommunpolitiker liknande förslag. Först ut var folkpartisterna i Umeå och Luleå. Under rubriken "Angående kommunal Super-Nanny" beskriver Ylva Strutz och Marianne Normark i sina motiöner nannyprogrammen och dess experter i lyriska termer. "Vi har alla kunnat se vad dessa kan åstadkomma i familjer som har problem med gränssättning och struktur." I en intervju i Västerbottenskuriren beskriver Ylva Strutz hur förskräckt hon blir när hon ser hur barn i dag inte vet något om regler och krav. "Om vi inte klarar av dem när de är åtta, vad händer då när de är tolv?" Marianne Normark förklarar att när hon själv var barn på 1940-talet var det mycket mer tydligt vad barn fick och inte fick göra.

– Det försvann någon gång i slutet av sjuttioalet, säger hon. Då kom ju barnagan bort. Och det är vi väl alla jättegglada för, men då blev det mycket fri fostran och allt tenderar ju till ytterligheter.

Motiönerna i Umeå och Luleå fick efterföljare i hela landet och från politiker i flera partier och det var kristdemokraterna som förde upp frågan på ett rikspolitiskt plan, inför valrörelsen 2006. "Vi tycker att det finns idéer i det här Supernanny som är värda att ta fasta på", svarade den blivande socialministern Göran Hägglund till reportern från Rapport och tillade att "det kunnande som har funnits om hur man tar hand om barn håller på att försvinna".

→ Hägglunds uttalande rymmer kanske en förklaring till varför den förändrade attityden till barn har gått så snabbt. Vi har en ovanligt osäker generation småbarnsföräldrar just nu.

– I dag är många långt över trettio när de får sitt första barn, säger Penelope Leach. De flesta får bara ett barn och många har själva vuxit upp som ensam barn och har aldrig passerat småsyskon eller suttit barnvakt. Faktum är att många som håller sitt nyfödda barn aldrig tidigare har hållit i en bebis. Samtidigt är föräldrarna i dag mer engagerade än någonsin förr. De vill det bästa för sina barn och är angelägna om att göra allting rätt.

Det gör att dagens föräldrar hungrar efter tips och råd. Och det gör dem till ett tacksamt mål för den som vill påverka hur barnen uppfostras.

– Jag tycker att det finns tydliga tecken på en återgång till någonting mer auktoritärt, säger Cecilia Modig, handläggare på Rädda Barnen. De här nya uppfostringsidéerna och kurserna för föräldrar innehåller sådant som skulle ha varit väldigt främmande för bara en tio, femton år sedan, som att isolera barn som är olydiga eller arga. Man går ifrån dem, lämnar dem ensamma i tomma rum tills de har lugnat ner sig. Det påminner väldigt mycket om det gamla skamvrätänkandet.

I slutet av 2004 lade regeringens utredare Sven Bremberg fram rapporten Nya verktyg till föräldrar, som rekommenderade staten och kommunerna att sprida de nya föräldraträningsprogram som tagits fram i USA och Kanada och som lär föräldrarna att systematiskt använda belöning, ignorering och gränssättningstekniker som exempelvis timeout. Sven Bremberg är docent, läkare och ansvarig för hälsofrågor som rör barn och ungdom vid folkhälsoinstitutet.

– Alla de här manualbaserade programmen bygger på den forskning som Patterson bedrivit på universitetet i Oregon, berättar han. De är vetenskapligt utvärderade och har bevisad effekt.

Professor Gerald R Patterson har i flera decennier forskat kring barn med svåra beteendestörningar, i synnerhet aggressiva

Alaia skriker i sin förtvivlan så det skär genom tv-rutan, medan äggklockan håller koll på timeout-tiden.

pojkar. Hans metoder för att få dessa barn att ändra sitt beteende har nu överförts till kursprogram som vänder sig till vanliga föräldrar med vanliga barn. Teknikerna, som fungerar för att få våldsamma pojkar att sluta släsa, fungerar nämligen lika effektivt för att få barn i allmänhet att plocka upp smutsvätt och att uppföra sig vid matbordet. De här kurserna sprids nu i snabb takt över Nordamerika och Europa. Men Sverige går längre än alla andra länder.

– I de länder som haft de här programmen i några år nu, Holland och England till exempel, där används de inom socialtjänsten och riktar sig till föräldrar med problem. Men i Sverige har vi sagt att det här ska vara något som vänder sig till alla föräldrar, förklarar Sven Bremberg.

Regeringen avsatte nyligen sjuttio miljoner för att stimulera ytterligare utbyggnad av föräldrakurserna, så att alla svenska föräldrar ska kunna nås.

Jag besökte en sådan här föräldrakurs. Det var en torsdagskväll i Trollhättan och i en förskola som stängt för kvällen samlades föräldrar och barn för det fjärde kurspasset i det program som heter Föräldrakraft. Kursledarna inledde med att be deltagarna redovisa hur de jobbat med övningarna från förra veckan.

– Vi pratade då om belöningar och ignorering och vi pratade om att sätta upp mål och att jobba med belönings-scheman och de här belöningsnurrorna.

Tekniken går ut på att föräldern bestämmer vad barnet ska ändra på i sitt beteende och sedan får barnet guldstjärnor för varje

COPE står för the Community Parent Education Program och är framtaget av Charles Cunningham i Kanada. Det är det mest spridda programmet i Sverige och erbjuds i hundratalet kommuner. Kursen lär föräldrarna beröm, ignorering och gränssättningsmetoder.

De otroliga åren (The Incredible Years) har utvecklats av psykologen och forskaren Carolyn Webster-Stratton i Seattle, USA. Bygger på ett system av beröm, ignorering, gränssättning och så kallade konsekvenser.

Komet är ett eget program utvecklat av Stockholms stad. Det bygger på The Incredible Years och ett annat amerikanskt program som heter Defiant Children.

Active Parenting (Aktivt föräldraskap) arbetar utifrån program utvecklat av Michael Popkin i USA. Till skillnad från de andra föräldraprogrammen förekommer inga belönings- och bestraffningssystem utan fokus ligger på att stärka föräldrarnas ledaregenskaper.

Föräldrakraft är en svensk översättning av The Iowa Strengthening Families Program. Kursen bygger på regler, belöning, ignorering och gränssättning. Gränssättningstekniken timeout har efter kritik bytts ut mot en annan teknik som kallas Stoppmodellen.

Steg för steg bygger också på The Iowa Strengthening Families Program men är specialutformat för att förebygga alkohol- och tobaksbruk.

Nya STEG är en förkortad version av Steg för steg.

Föräldrastegen är en version av Steg för steg som vänder sig till föräldrar med tonårsbarn i riskzonen för att utveckla beteendeproblem. Används inom socialtjänsten.

ÖPP (Örebro preventionsprogram) genomförs på föräldramöten för att förebygga alkoholbruk hos ungdomar. Föräldrarna ska bland annat sluta en "pakt" med gemensamma regler för barnens utetider och fester.

Bra val används i förskolan och skolan för att skapa arbetsro genom ett poängsystem där barnen belönas för alla "bra val" de gör i sitt uppförande. Metoden är utvecklad av Nick Drummond och Mats Edin, medlemmar i Andrew Cohens andliga rörelse, som bland annat syftar till att göra medlemmarna totalt osjälviska.

Barnmisshandelsfall upp i hovrätten

En flicka av årskursen åtta på Fårö skolor har blivit utsatt för en omfattande misshandelskampanj som pågått i flera månader. Hovrätten har nu uttalat sig om fallet.

Kd vill ha supernanny

Enligt en rapport från Kd vill ha en "supernanny" för att hjälpa till med barnens utveckling och välbefinnande. Detta skulle innebära att ha en person som kan hjälpa till med allt från matlagning till att se till att barnen får en bra sömn.

Supernanny. En förskollära som hjälper till med barnens utveckling och välbefinnande.

Könde utan körkort

En kvinna som kört utan körkort har blivit straffad. Detta innebär att hon inte får köra bil i Sverige utan att ha ett giltigt körkort.

Skadegörelse på bil

En bil som blivit skadad genom en olycka har blivit försäkrad. Detta innebär att den skadade bilen ska repareras till sitt ursprungliga skick.

Altlas för snatteri

En person som blivit straffad för snatteri har blivit dömd till fängelse. Detta innebär att personen inte får vistas i Sverige under en viss period.

Pedagogiska lärare prisade

En pedagogisk lärare har blivit prisad för sina insatser. Detta innebär att läraren har fått ett utmärkelse för sin utmärkt prestation.

Den nyauktoritära trenden har fått stort gehör.

gång det gör "rätt" och efter ett i förhand bestämt antal stjärnor får barnet snurra på en belöningsnurma, utformad som ett lyckohjul i miniatyr. Barnet får då den belöning som pilen pekar på. Belöningarna kan vara sociala, som att få en kram av mamma, bli kliad på ryggen eller få möjligheten att gå och lägga sig en kvart senare än vanligt, eller materiella, som att få en leksak av något slag.

– Nu undrar jag, fortsätter kursledaren, hur det har gått? Vad har ni satt upp för mål med era barn den här veckan?

En mamma till en treårig pojke och en femårig flicka är först att svara.

– Ja, vi satte upp som mål att barnen skulle kissa och bajsas själva.

– Jaha, jättebra, säger kursledaren. Och hur gick det då?

– Jo för min son gick det jättebra. Han gick på toa själv så han fick ju alla stjärnor i schemat och så belöning men min flicka kissade på sig två gånger så det blev ju inga stjärnor och ingen belöning för henne och då blev hon arg och skrek: Jag vill inte ha någon belöning.

Jaha, svarar kursledaren och går vidare till nästa förälder i gruppen. Ingen ifrågasätter det lämpliga i att tillämpa belönings-system på hur barnet klarar av att kontrollera sina kroppsfunktioner. Ingen pratar om att den femåriga flickan nog känner tillräcklig skam av att hon råkar kissa på sig ibland, särskilt som lillebror inte gör det. Ingen pratar om att hon knappast mår bättre av att se på när lillebror får belöningar för sina toalettbesök.

Birgitta Kimber är speciallärare och psykoterapeut och står för den svenska översättningen av föräldrakraftprogrammet. Hon förklarar att en av grundidéerna är att kursledarna inte ska lägga sig i hur eller varför föräldrarna använder teknikerna.

– Du måste själv som förälder bestämma vad det är för beteenden hos ditt barn som du vill ändra på. Vi säger inte åt föräldrarna hur de ska uppfostra sina barn, vi erbjuder redskapen.

För två år sedan kritiserades Föräldra-

Själv idén att du kan be en treåring sitta och tänka över vad hon gjort för fel motsäger allt vi vet om barns utveckling, det är nonsens och grymt nonsens dessutom.

kraft och andra kurser för att de uppmanade föräldrar att placera sina barn på time-outstolar och att ignorera barnet genom att inte se på barnet och inte tala med barnet, om barnet skriker eller inte gör som den vuxne vill. Birgitta Kimber är numera noggrann med att betona att kurserna till huvuddelen går ut på att lära föräldrarna belöna sina barn.

– Fokus ligger på positivt uppfostringsstrategi. Det vill säga att om jag vill att mitt barn ska gå och lägga sig en viss tid på kvällen så förbereder jag barnet för det. Varje gång barnet går och lägger sig i tid, berömmar jag och talar om vilket fint barn jag har som gör som jag vill.

Hon säger att föräldrars jobb handlar om att forma barns beteenden och gestikulerar som att hon knådade en klump lera, för att understryka det extra. Barnkonventionens skrivelser om barns rätt till inflytande, tankefrihet och respekt känns plötsligt ganska avlägsna.

Cecilia Modig är allvarligt oroad över att teknikerna går ut på att beröva barnet rätten till en egen vilja och rätten att uttrycka sina känslor.

– Det går inte att uppfostra barn om man inte står ut med att barn är olydiga, säger hon, därför att det ingår i barns utveckling att vara det. Treåringar måste få protestera och pröva sin egen vilja mot sina

föräldrar. Och det handlar inte om att man ska göra precis som barn säger men man måste respektera att de visar sin vilja, det är bra att de gör det, det är riktigt.

Också skolan har börjat fostra barnen genom att systematiskt använda belöningar och straff. På Björkestaskolan i Nykvarn får eleverna poäng utifrån ordning och uppförande och de som är skötsamma får biobiljetter. De som inte gör som fröken vill skickas ut ur klassrummet och får sitta i korridoren eller i "det gula rummet". Rektor Anne-Marie Julin berättar att metoden tillämpas redan i första årskurs. Ett barn som inte sitter still utan kryper på golvet får veta att den har ett val.

– Vi säger att nu måste du göra ett val. Det är det bra valet, att sitta och jobba, och det dåliga valet. Gör barnet det dåliga valet så får den lämna klassrummet.

Bra-val-metodiken är utformad av ledarskapsutvecklaren Nick Drummond och psykologen Mats Edin som skrivit boken *Ordning och reda i skolan*, och som håller föredrag i ämnet. Att författarna hämtat mycket av sina idéer från Andrew Cohens andliga rörelse, som de båda tillhör, har inte hindrat Björkestaskolan och många andra skolor i landet att följa deras modell.

Läraren Christina Emmesjö-Bergman berättar att inga barn tvingas ut i korridoren eller gula rummet. De har valt det själva. Medan hon säger det bär en annan lärare ut en sjuåring ur ett intelligande klassrum.

– Nej, ropar pojken när han placerats på golvet i korridoren.

– Vi måste markera för barnen att det är de här reglerna vi har och att det är du som väljer att inte följa dem, förklarar Christina Emmesjö-Bergman. Och då måste du ta konsekvenserna. ■

FOTNOT: Den 9 november i år visade SVT:s Dokument inifrån Erik Sandbergs dokumentär **Förgrymmade ungar**. Den går nu att se på www.svt.se.